

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HÀ NGỌC YẾN

**ĐỐI CHIẾU CÁC PHƯƠNG TIỆN DÙNG ĐỂ XUNG HỘ
TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN HUY THIỆP
VÀ TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN NGỌC TƯ**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Thái Nguyên, 2009

ĐẠI HỌC THÁI NGUYÊN
TRƯỜNG ĐẠI HỌC SƯ PHẠM

HÀ NGỌC YẾN

**ĐỐI CHIẾU CÁC PHƯƠNG TIỆN DÙNG ĐỂ XUNG HỘ
TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN HUY THIỆP
VÀ TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN NGỌC TƯ**

LUẬN VĂN THẠC SĨ NGÔN NGỮ HỌC

Chuyên ngành: Ngôn ngữ học

Mã số: 60.22.01

NGƯỜI HƯỚNG DẪN KHOA HỌC: TS. PHẠM NGỌC THƯỜNG

Thái Nguyên, 2009

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các kết quả trong luận văn là trung thực và chưa từng được công bố trong bất cứ công trình nào.

Tác giả luận văn

Hà Ngọc Yến

LỜI CẢM ƠN

Luận văn này hoàn thành dưới sự hướng dẫn tận tình của TS Phạm Ngọc Thương. Tác giả xin gửi đến thầy lời cảm ơn sâu sắc.

Tác giả cũng xin bày tỏ lòng biết ơn chân thành của mình tới tất cả những thầy cô, những người đã trực tiếp giúp tác giả nâng cao vốn kiến thức ngôn ngữ trong thời gian tác giả theo học chương trình thạc sĩ Ngôn ngữ khóa 2007-2009 tại trường Đại học sư phạm Thái Nguyên.

Tác giả cũng xin bày tỏ lòng biết ơn đối với bạn bè và những người thân đã động viên, giúp đỡ tác giả trong thời gian hoàn thành luận văn.

Tác giả luận văn

Hà Ngọc Yến

MỤC LỤC

	<i>Trang</i>
MỞ ĐẦU	3
1. Lí do chọn đề tài.....	3
2. Lịch sử vấn đề.....	3
3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	5
4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu.....	6
5. Phương pháp nghiên cứu.....	6
6. Cấu trúc của luận văn.....	7
Chương 1: CƠ SỞ LÝ LUẬN	8
1.1. Giao tiếp và hoạt động giao tiếp.....	8
1.1.1. Nhân vật giao tiếp.....	8
1.1.2. Hoàn cảnh giao tiếp.....	12
1.2. Lý thuyết về hội thoại.....	15
1.2.1. Khái niệm hội thoại.....	15
1.2.2. Quy tắc chi phối quan hệ liên cá nhân – phép lịch sự.....	17
1.3. Phạm trù xung hô.....	19
1.3.1. Khái niệm xung hô.....	19
1.3.2. Các phương tiện dùng để xung hô.....	21
1.4. Tiểu kết chương 1.....	26
Chương 2: CÁC PHƯƠNG TIỆN DÙNG ĐỂ XUNG HÔ TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN HUY THIỆP VÀ TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN NGỌC TU’	28
2.1. Các phương tiện dùng để xung hô trong truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp.....	28
2.1.1. Các yếu tố xung hô bằng lời (dạng hiển ngôn).....	29
2.1.2. Các yếu tố xung hô phi lời (dạng hàm ngôn).....	45

2.2. Các phương tiện dùng để xưng hô trong truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư	48
2.2.1. Các yếu tố xưng hô bằng lời (dạng hiển ngôn).....	48
2.2.2. Các yếu tố xưng hô phi lời (dạng hàm ngôn)	60
2.3. Tiểu kết chương 2.....	61
Chương 3. SỰ ĐỒNG NHẤT VÀ KHÁC BIỆT GIỮA CÁC PHƯƠNG TIỆN DÙNG ĐỂ XUNG HÔ TRONG TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN HUY THIỆP VÀ TRUYỆN NGẮN CỦA NGUYỄN NGỌC TƯ	63
3.1. Sự đồng nhất	63
3.2. Sự khác biệt.....	66
3.3. Xu hướng “gia đình hoá” trong xưng hô ngoài xã hội ở truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư	71
3.4. Những đặc sắc trong sử dụng các phương tiện xưng hô trong truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư	74
3.4.1. Các yếu tố xưng hô phi lời (dạng hàm ngôn)	74
3.4.2. Các yếu tố xưng hô bằng lời (dạng hiển ngôn).....	77
3.5. Phong cách nhà văn	92
3.6. Tiểu kết chương 3.....	94
KẾT LUẬN	95
TÀI LIỆU THAM KHẢO	98
PHỤ LỤC	101

MỞ ĐẦU

1. Lí do chọn đề tài

Trong giao tiếp bằng ngôn ngữ, xưng hô là yếu tố đầu tiên mà các vai giao tiếp cần phải lựa chọn để xác lập vị trí của mình. Dựa vào xưng hô mà quan hệ giữa các vai giao tiếp được thiết lập. Do đó, sử dụng từ xưng hô không chỉ giúp cuộc thoại có thể tiến hành mà nó còn ảnh hưởng lớn đến chiến lược và hiệu quả giao tiếp. Xưng hô đúng, hay sẽ góp phần thúc đẩy giao tiếp phát triển. Ngược lại, xưng hô không hợp lý sẽ gây ra những hậu quả không mong muốn trong giao tiếp. Qua cách sử dụng từ xưng hô người ta có thể biết được tình cảm, thái độ, mối quan hệ, trình độ học vấn của các nhân vật tham gia giao tiếp.

Nguyễn Huy Thiệp và Nguyễn Ngọc Tư là hai tác giả lớn và đã khẳng định được vị trí của mình trong nền văn học Việt Nam đương đại. Mỗi tác giả ở một vùng miền, mang một phong cách nghệ thuật khác nhau ... Do đó, cách lựa chọn và sử dụng ngôn từ nghệ thuật cũng khác nhau, đặc biệt trong cách dùng các phương tiện dùng để xưng hô cũng mang đậm đặc điểm của phương ngữ hai vùng Nam - Bắc.

Lý thuyết giao tiếp và hội thoại đã được đưa vào giảng dạy ở nhà trường phổ thông. Để hiệu quả giảng dạy cao, người giáo viên vẫn ngoài việc nắm vững tri thức cần tạo sức hút cho học sinh thông qua những tác phẩm văn học đặc sắc, cụ thể.

Với những lý do nêu trên, chúng tôi mạnh dạn đề xuất nghiên cứu đề tài: *"Đối chiếu các phương tiện dùng để xưng hô trong truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư"*.

2. Lịch sử vấn đề

Xưng hô từ lâu đã là vấn đề khá thú vị và được bàn đến khá nhiều trong giới ngôn ngữ học. Khi nghiên cứu đề tài này chúng tôi đã bước đầu tìm hiểu một số công trình, bài viết về xưng hô của một số tác giả. Cụ thể:

- Các bài báo, bài viết nghiên cứu về xưng hô:

+ Hoàng Thị Châu (1995), *Vài đề nghị về chuẩn hoá cách xưng hô trong xã giao*, Tạp chí Ngôn ngữ và đời sống, số 3.

+ Nguyễn Văn Chiến (1993), *Từ xưng hô trong tiếng Việt*. Việt Nam những vấn đề ngôn ngữ và văn hoá, Hội ngôn ngữ học Việt Nam, Trường ĐHNN Hà Nội.

+ Stankêvich (1993), *Cần tìm hiểu thêm về cách xưng hô trong tiếng Việt*, Việt Nam những vấn đề ngôn ngữ và văn hoá, Hội ngôn ngữ học Việt Nam, Trường ĐHNN Hà Nội.

+ Phạm Văn Tinh (1997), *Nhân xem Bảy sắc cầu vòng bàn thêm về cách xưng hô trong nhà trường*, Tạp chí Ngôn ngữ và đời sống, số 9.

+ Phạm Ngọc Thuởng (1994), *Về đại từ nhân xưng ngôi thứ 3*, Tạp chí Nghiên cứu Giáo dục, số 10.

+ Phạm Ngọc Thuởng (1995), *Xưng hô giữa vợ và chồng trong gia đình người Tày - Nùng*, Tạp chí Dân tộc học, số 1.

+ Như ý (1990), *Vai xã hội và ứng xử ngôn ngữ trong giao tiếp*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 3.

+ Bùi Minh Yên (1990), *Xưng hô giữa vợ và chồng trong gia đình người Việt*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 3.

+ Bùi Minh Yên (1993), *Xưng hô giữa anh chị và em trong gia đình người Việt*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 3.

+ Bùi Minh Yên (1994), *Xưng hô giữa ông bà và cháu trong gia đình người Việt*, Tạp chí Ngôn ngữ, số 2.

- Các công trình luận văn, luận án nghiên cứu về xưng hô:

+ Hồ Thị Lan (1989), *Tìm hiểu vai trò của từ xưng hô trong giao tiếp và các nhân tố tác động đến từ xưng hô*, Luận văn sau đại học, Trường ĐHSP Hà Nội.

+ Phạm Ngọc Thường (1998), *Cách xưng hô trong tiếng Nùng*, Luận án tiến sĩ, Trường ĐHSP Hà Nội.

+ Lê Thanh Kim (2000), *Từ xưng hô và cách xưng hô trong các phương ngữ tiếng Việt từ góc nhìn của lý thuyết xã hội ngôn ngữ học*, Luận án tiến sĩ, Viện Ngôn ngữ học, Hà Nội.

+ Bùi Minh Yên (2001), *Từ xưng hô trong gia đình đến xưng hô ngoài xã hội của người Việt*, Luận án tiến sĩ, Viện Ngôn ngữ học, Hà Nội.

Điểm qua một số công trình trên, chúng ta thấy xưng hô được nghiên cứu dưới những góc nhìn khác nhau trong đời sống. Tuy nhiên, theo khảo sát ban đầu của chúng tôi thì các phương tiện dùng để xưng hô trong một tác phẩm chưa được đề cập nhiều, đặc biệt là hầu như chưa có công trình nào nghiên cứu một cách toàn diện và hệ thống các phương tiện dùng để xưng hô trong các tác phẩm của các tác giả ở những vùng miền khác nhau. Kế thừa thành quả các công trình của những nhà nghiên cứu trước đây, chúng tôi hi vọng luận văn này sẽ có hướng đi mới trong việc tìm hiểu các phương tiện dùng để xưng hô của người Việt nói chung và các tác phẩm văn học nói riêng.

3. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

3.1. Đối tượng nghiên cứu

Trong luận văn này, chúng tôi tập trung, nghiên cứu, tìm hiểu các phương tiện dùng để xưng hô trong truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư.

3.2. Phạm vi nghiên cứu

Do yêu cầu của đề tài, chúng tôi tìm hiểu các phương tiện dùng để xưng hô trong 15 truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp: *Cháy đi sông ơi*, *Tướng về hưu*, *Muối của rừng*, *Phẩm tiết*, *Kiểm sắc*, *Thương nhớ đồng quê*, *Truyện tình kể trong đêm mưa*, *Con gái thủy thần*, *Những người thợ xẻ*, *Không có vua*, *Những ngọn gió Hua Tát*, *Những bài học nông thôn*, *Huyền thoại phố phường*, *Giọt máu*, *Chút thoáng Xuân Hương* (Nhà xuất bản Hội nhà văn, Hà

Nội, 2005). 14 truyện ngắn trong tập “Cánh đồng Bất Tận” của Nguyễn Ôn Ngọc T-: *Cải ơi, Thương quá rau răm, Hiu hiu gió bắc, Huệ lấy chồng, Cái nhìn khắc khoải, Nhà cổ, Mối tình năm cũ, Cuối mùa nhan sắc, Biển người mệnh mông, Nhớ sông, Dòng nhớ, Duyên phận so le, Một trái tim khô, Cánh đồng Bất Tận* (Nhà xuất bản Trẻ, Hà Nội, 2006).

4. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

4.1 Mục đích nghiên cứu

- Nghiên cứu các phương tiện dùng để xưng hô để thấy được đặc điểm ngôn ngữ và giá trị sử dụng của chúng trong các truyện ngắn.

- Chỉ ra sự đồng nhất và khác biệt trong cách sử dụng các phương tiện dùng để xưng hô trong tác phẩm của Nguyễn Huy Thiệp và Nguyễn Ngọc Tư. Qua đó thấy được sự khác nhau trong cách sử dụng các phương tiện dùng để xưng hô của phương ngữ Bắc và phương ngữ Nam.

4.2 Nhiệm vụ nghiên cứu

- Xác lập những cơ sở lí luận được sử dụng để nghiên cứu các phương tiện dùng để xưng hô.

- Khảo sát, thống kê, phân loại ... các phương tiện dùng để xưng hô trong các truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và Nguyễn Ngọc Tư.

- Miêu tả, phân tích và nhận xét những đặc điểm trong cách sử dụng các phương tiện xưng hô để thấy được sự đồng nhất và khác biệt trong truyện ngắn của Nguyễn Huy Thiệp và truyện ngắn của Nguyễn Ngọc Tư.

5. Phương pháp nghiên cứu

Để nghiên cứu luận văn này, chúng tôi sử dụng những phương pháp nghiên cứu chủ yếu sau:

- Phương pháp thống kê - phân loại: phương pháp này giúp tập hợp các phương tiện dùng để xưng hô đã khảo sát được rồi phân loại chúng theo những tiêu chí đã định sẵn.